

A SZERETETRŐL SZÓLÓ TANÍTÁS SZENT JÁNOS ÍRÁSAIBAN

Szent Jánost a teológiai köztudat nemcsak a „szeretett tanítványnak”, de a szeretet tanítójának is tartja. Vajon mi az, ami a jánosi írásokban, elsősorban evangéliumában és első levelében erre a címre rászolgált? Van-e valami különleges jánosi tanítás a szeretetről, amely más újszövetségi írásban nem, vagy alig található meg?

Aki a Szentírást egyszerű reflexióval és nem szakszerű eszközökkel közelíti meg, s így kezdi a jánosi írások szeretettanát kutatni, nem egy meglepő és gondolkodóba ejtő jelenségre lesz figyelmes.

(1) A szinoptikus evangéliumok, főképp a helyibeszéd Máténál, az ellenség-szeretetet mint a keresztény tanítás egyik legkifejezettebben új és lényeges vonását, próbakövet, sőt magasabbrendűségének jelét tárja elénk. Úgy tűnik, hogy ez a sarkalatos gondolat hiányzik a jánosi írásokból.

(2) A János-evangélium egyik legszebb mondata Istennek a világ iránti szeretetéről szól: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte” (Jn 3,16). Ugyanakkor az első János-levél tiltja a világ szeretetét: „Ne szeressétek a világot, sem azt, ami a világban van. Aki szereti a világot, abban nincs meg az Atya szeretete” (1Jn 2,15). Ellentmond-e egymásnak ez a két állásfoglalás, vagy ha nem, hogyan fér össze egymással? Mi a jánosi tanítás a világ szeretetéről?

(3) Arról több helyen olvasunk, hogy az Atya és a Fiú szeretete kölcsönös, ugyancsak gyakran esik szó Istennek a világ, illetőleg a tanítványok iránti szeretetéről. A testvérek (azaz a keresztények) egymás közti szeretete szintén fontos téma. De terjed-e a szeretet ezen túl is? A felebaráti szeretet gondolata, úgy, ahogy azt az Úr Jézus pl. az irgalmas samaritánusról szóló példabeszédben tanította, Sz. Jánosnál talán nem is szerepel? Loisy hírhedt mondása szerint Jézus az Isten országának jövetelét hirdette, de ehelyett csak az egyház érkezett meg. Vajon az Úr Jézus tanításából, amely eredetileg mindenkinek, főképp a bűnösöknek a szeretetéről szólt, a végén Jánosnál csak a keresztény közösség egymást összetartó, de minden kívülállót kizáró szeretete maradt?

A felsorolt kérdések alkalmasak arra, hogy jelezzék: először a jánosi gondolatvilág egészébe kell belehatolnunk, csak akkor értjük meg az egyes mondatok, kijelentések igazi tartalmát és horderejét.

A) Lefelé áramló ajándék

A jánosi gondolatvilágban a „szeretet” szó nem az értelmes létezők egymáshoz való természetes vonzódását jelenti. A szeretet (görögül legtöbbször

„agapé”) eredetében isteni ajándék, amely „felülről” ered, abból a létből, ahonnan a megtestesülő Ige is jön, ahonnan az örök Isten élete áramlik bele a világba. A fent idézett mondat: „Úgy szerette Isten a világot . . .”, az evangélium 3. fejezetében a Nikodémussal lefolyt párbeszédet követi. A beszélgetés az újjászületésről szól, pontosabban egy olyan életben való újabb születésről, amely „fentről” forrászik. Az eredeti szövegben használt „anóthen” szó kétértelmű, már pedig János stílusának jellemzője, hogy a kétős értelmű kifejezéseket úgy választja, hogy az olvasót m i n d k é t értelem átgondolására ösztönözze. A szó egyik értelme „újból”, a másik „fentről”. (Ha a magyar „újfent” szó nem lenne annyira elavult, kedvünk benne evvel a szóval fordítani!) A szövegben Jézus később a mennyből alászállott Emberfiáról beszél, majd a világozságról, amely a világba jött. Isten szeretete tehát, az egész perikópa tanúsága szerint, az Igének a világba való jövetelével érkezik közénk, világon túli eredetű, de mint fentről jövő ajándék kiemlik az egész világra, hogy azt átfórmálja. Ugyanakkor a szöveg már itt jelzi, hogy Isten szeretetének Fiában való kiáradása nem jár egyértelmű eredménnyel. Csak azt tudja megmenteni, aki hisz: „hogy mindaz, aki hisz, el ne vesszen” (Jn 3,17). Az Isten szeretete elutasításnak van kitéve. Két verssel lejjebb már a szeretet szó egészen más értelemben szerepel: „az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világozságot” (Jn 3,19). Ez utóbbi esetben is az „agapaó” ige szerepel, de értelme ellentétes az isteni szeretettel. A világ szeretete, amit János első levele tilt, evvel a fajta szeretettel azonos: a világban uralkodó szenvedélyekkel (birtoklási vágy, érzékiség és hatalomvágy) való azonosulást jelenti. Amikor a jánosi levél azt mondja: „Ne szeressétek a világot”, a sötétség szeretetéről óv, nem attól, hogy Istennek a világ iránti szeretetével azonosuljunk.

Mindez már jelzi, hogy Jánosnál a szeretet témája szoros kapcsolatban áll avval a világozmlélettel, amit, jobb szó híján, legtöbbször „dualizmusnak” neveznek a kutatók. Eszerint a teremtett lét két birodalomra oszlik. Ezt a kettősséget a fogalompárok egész sorozata fejezi ki: fény — sötétség, igazság — hazugság, szeretet — gyűlölet, élet — halál stb. Az ember szabad döntése mozdítja át az egyént az egyik birodalomból a másikba. Minthogy képes az Istennek nemet mondani (a fényt be nem fogadni, halálban maradni stb.), azért a szeretet közénk áradása bizonyos „kockázattal” jár, hiszen az egyént illetően eredménytelen maradhat: „aki nem szeret, halálban marad” (1Jn 13,14). János dualizmusa nem abszolút, azaz nem vitatja, hogy minden létező Istentől származik, hanem csak morális, azaz a teremtett szabadsággal való visszaélésre vonatkozik. Mégis a jánosi nyelvezet a dualizmust nem egyszer a végsőkig kiélezi: „ami a világban van . . . nem az Atyától ered” (1Jn 2,17). Hogy azonban itt nem valami Istentől független létprincípiumot állít, világos abból, hogy hozzáteszi: „hanem a világtól; és elmúlik a világ és annak bűnös kívánsága” (1Jn 2,17). A szeretet megtagadása tehát a pusztulás, a halál, a nemlét felé vezető út. Az isteni szeretet kiáradása a halál felé úton levő

emberi teremtményt próbálja megmenteni, „hogymindaz, aki benne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen” (Jn 3,16).

B) Az isteni szeretet kinyilatkoztatása Jézus halálában

Ha az ember végigkíséri a János-evangéliumban a szeretet témájának megjelenését, feltűnik, hogy az Isten szeretetéről az imént idézett 3. fejezetet követően egészen a 13. fejezetig alig esik szó. Az utolsó vacsorától kezdve azonban, és pedig főképp az ún. búcsúbeszédben a „szeretni” (agapáó) ige és a „szeretet” (agapé) főnév bőségesen szerepel. A magyarázat erre az evangélium szerkezetében és teológiájában keresendő.

Mint láttuk, a 3. fejezetben Jézus egy titkos éjszakai beszélgetés keretében szól a szeretetről. (Egyes magyarázók szerint a szeretetről szóló versek nem is tartoznak szervesen a beszélgetéshez, hanem az evangélista hozzáfűzött megjegyzései.) Mindenesetre a szeretet megnyilvánulása János szerint nem annyira Jézus földi életében és tanításában, hanem végső megdicsőülésében megy végbe. Azaz a hit számára az isteni szeretet akkor válik igazán „láthatóvá”, amikor Jézus életét adja barátaiért. Minthogy pedig az utolsó vacsora beszédek lényegében a szenvedéstörténet teológiai magyarázatát tartalmazzák, érthető, hogy a szeretet teológiája csak ezekben a fejezetekben kerül kifejezetten elő.

Az evangélium tehát igazában a 13. fejezettel ér el csúcspontjára, ahhoz az „órához”, amelyet már a kánaai menyegző előre jelez, és amelynek közelségét az evangélium ismételt megjegyzi (vö. Jn 2,4; 4,21.23; 5,25; 7,30; 8,20; 12,23.27): „A húsvét ünnepe előtt Jézus annak tudatában, hogy eljött az óra, amelyben át kell mennie ebből a világból a Atyához, szeretetét, amelylyel e világban levő híveit szerette, a végsőkéig kimutatta” (Jn 13,1). Ezek a bevezető szavak ünnepélyesen és bizonyos pátozzsal csengenek, jelzik az elkövetkező fejezetek fontosságát. Világos, hogy Jézus órája a szeretet órája, amikor szeretetének végső és végletes kifejezésére kerül sor. A jánosi stílus szerint ugyanis ismét kettős értelmű kifejezéssel állunk szemben: „eisz to telosz” egyszerre fordítható időhatározónak (mindvégig) és módhatározónak (végletesen, végső fokon). Jézus tehát élete legvégén a szeretet „extrém”, túláradó megnyilatkozását adja nekünk. Ugyanakkor, összehangban a fent kifejtettekkel, a szeretet órája egyben a sötétség órája is. Ezt a jánosian hangzó mondatot ugyan Lukácsnál olvassuk („ez a ti órátok, a sötétség hatalmáé” Lk 22,53), azonban tartalma Jánosnál is megtalálható, egyrészt Jézus utolsó nyilvános beszédében (Jn 12,35), másrészt abban a csodálatos szimbolikát hordozó mondatban, amely a Júdás árulásáról szóló szakaszt lezárja: „Éjszaka volt” (13,30).

C) A szeretet lépcsőzetes leáradása

Az Atya és Fiú szeretete, a Fiú szeretete a tanítványok iránt és a tanítványok egymás iránti szeretete az a három lépcsőfok, amelyen a búcsú-

beszéd az isteni szeretet megnyilvánulásait szemléli. A három sík összefügg. Az Atya szeretete a Fiú iránt minden szeretet forrása, és egyben példaképe is. A Fiú felénk irányuló szeretete ennek az örök isteni szeretetnek a világba való belépése. A Fiú mindent azért tesz, hogy az Atya iránti szeretetét engedelmisségével kimutassa: szeretete az Atya iránt akkor jut teljesen kifejezésre, amikor érettünk feláldozza életét. Itt már világosan látszik, hogy az irántunk megnyilvánuló isteni szeretet az isteni személyek közötti szeretetbe való bekapcsolódást jelenti, vagy ahogy mai hasonlattal szívesen mondjuk, az isteni személyek közti szeretet áramkörébe való bekapcsolódást. Ugyanakkor a tanítványok egymás közti szeretete Jézus irántunk való szeretetének folytatása és utánzása, azt terjeszti ki, tükrözi és örökíti meg a tér és idő emberi vonatkozásaiban: „Amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek egymást ti is” (Jn 13,34). Eppen ezért a tanítványok testvéri szeretete az áldozat jegyét viseli magán: „Szeressétek egymást, mint ahogy én szerettelek titeket. Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, aki életét adja barátaiért” (Jn 15,13-14).

Igy tehát az az örök szeretet, amellyel az Atya a világ teremtése előtt a Fiút szereti (Jn 17,24), lakást vesz a világban, megnyilvánul az emberi létforma és tapasztalás nyelvén, megismerés és élmény tárgyává lesz számunkra. A kinyilatkoztatás evvel éri el igazában végső célját, az Ige világba jövelele evvel valósítja meg feladatát: „Megismertettelek velük, és meg is foglak ismertetni, hogy a szeretet, amellyel engem szeretsz, bennük legyen és én öbennük” (Jn 17,26). Ezek a szavak a búcsúbeszéd végén találhatóak, tehát ez a jánosi dicsőséges szenvedéstörténet teológiai kommentárjának végső kicsengése. Igen fontos megjegyeznünk, hogy a szeretet, éppen a fenti szöveg tanúsága alapján, nemcsak a tudat és akarat ideális egységét hozza létre a szeretet alanyai között, hanem a személyek valóságos, bár láthatatlan és misztikus közösségét. A jánosi iratok nyelvén kifejezve: az Atya a Fiúban és a Fiú az Atyában van, a tanítványok a Fiúban és általa az Atyában vannak. Ennek az „egymásban való létnek” a nyelvezete alapvetően kétirányú. Egyrészt jelzi azt a gondolatot, hogy az Atya, a Fiú és a tanítványok között valóságos életközösség alakul ki, nemcsak a tudat és akarat, de a lét síkján. Másrészt ez az egymásban való lét felülmúlhatatlan erővel tárja elénk az egység tényét és követelményét: „Legyenek mindnyájan egyek . . . amint mi egyek vagyunk: én öbennük, te énbennem, hogy így tökéletesen egyek legyenek ők is” (Jn 17,23). A szeretet tehát a létben való összeforrást jelenti, nemcsak az isteni személyek örök egységében, hanem akkor is, amikor mi is ennek az örök szeretetnek részeseivé válunk. Ebben a távlatban világossá válik, hogy a szeretet ideálisan tiszta megnyilatkozása csak a Krisztus-hívők között történhetik, hiszen az a „testvéri szeretet”, amiről János beszél, csak akkor lehetséges, ha az örök szeretet közénk áradását teljességgel elfogadjuk, és az Atya és Fiú közösségének részeseivé válunk. (Legyen szabad itt megjegyeznünk: cikkünk keretei nem engedik meg, hogy a Szentlélekről

szóló jánosi tanítást is így szintetikusán feldolgozzuk, de talán ösztönözni tudjuk az olvasót, hogy maga próbálja a búcsúbeszéd alapján a Szentlélek szerepét kielemezni.)

D) A keresztény szeretet megnyilvánulásai

Krisztus szeretetének legteljesebb, legvilágosabb és legvégső megnyilvánulása a keresztdozat. Ennél nagyobb szeretet nincs (vö. Jn 15,13), ennek a szeretetnek hívő elfogadásából táplálkozik minden keresztény szeretet, amely így Krisztus szeretetének jele marad a világban. „Szeressétek egymást” — ez Jánosnál a legfőbb krisztusi parancs, amit a búcsúbeszédben megismétel (Jn 15,12.17). Levelében az apostol ezt a parancsot ismét előhozza. A parancs egyben régi és új. Régi, mert a keresztény tanítás alapköve, magától Jézustól származik: „ez az, amit kezdettől fogva kaptatok” (1Jn 2,7). Ugyanakkor új, mert újra és újra megvalósul: egyszerre új feladat és új valóság. A keresztény élet „novitas” (újdonosság) mivoltáról szóló patrisztikus tanításnak egy gyökerét találjuk ebben a gondolatban. A keresztény közösséget, amely ezt a krisztusi szeretetet éli, ugyanakkor a gyűlölet tengere veszi körül. Szeretetük megkülönböztető jelként ragyog a világban: „Ismerje meg ebből a világ, hogy Te küldöttél engem” (Jn 17,23).

A szeretet, amelyről János beszél, elsősorban a keresztények egymás iránti szeretete. Ez következik a jánosi eszkatológikus szemléletből, amely szerint a világ már mintegy fel van osztva Krisztus híveire és ellenségeire. Aki Krisztust elfogadja, már csatlakozott a szeretet közösségéhez, aki visszatartja, az a gyűlölet, sötétség és halál országának lett tagjává. Azok a jánosi szövegek, amelyek szerint az ítélet már megtörtént (pl. Jn 16,11), ezt a szemléletet fejezik ki. „Itt az utolsó óra” — írja az apostol (1Jn 2,18). Ebből a szemszögből a hit érlelődése mint folyamat, vagy a szeretet tökéletesedése mint életfeladat aligha jut kifejezésre. Úgy érezzük, hogy ugyanabból az okból kifolyólag a jánosi írásokban aránylag kevés gyakorlati útmutatás található a szeretet napi kötelességeire vonatkozólag. A szeretet a nagy átfogó és szintetikus témák egyike, úgy, mint az „élet” vagy a „fény” vagy az „igazság”, az egész ember Istenhez, Krisztushoz és hívő társaihoz való alapviszonyát s a „végső óra” üdvtörténeti helyzetét fejezi ki, de ritka a részletes, konkrét kifejtése és alkalmazása. Nem mintha ez teljesen hiányozna. Szent János erőlesen sürgeti, hogy szeretetünk tettekben, ne csak szavakban nyilvánuljon meg (1Jn 3,18). Főképp a szeretet és a parancsok megtartása közti szoros kapcsolatot ismétli gyakran és nyomatékkal (Jn 14,24; 15,10; 1Jn 2,5; 3,22; 5,3). Hasonlóképpen az Isten szeretete és a testvérek szeretete közti elválaszthatatlan kapcsolatot senki olyan világosan és ékes-szólóan nem szögezi le, mint ő: „Aki ugyanis nem szereti testvérét, akit lát, Istent, akit nem lát, hogyan szerethetné?” (1Jn 4,20). A jánosi létszemlélet alapján ennél világosabb érv nem is létezik. Aki a látható élet síkján nem éli a szeretetet, az a természetfeletti (a láthatatlan léthez tartozó) síkon

sem mondhatja magáénak. Az inkarnáció teológusa számára a szeretet földi tettei elsősorban a szeretetnek mint lelki és természetfeletti (végső fokon isteni) valóságnak megtestesülését jelentik. Azt azonban aligha várhatjuk Jánostól, hogy a hegybeszéd módján az erkölcsi kérdéseket sorra véve hirdesse a szeretetből fakadó részletparancsokat. Az ő szeme mindig az egészen függ.

De vajon ismeri-e János a nemkeresztények iránti szeretet kötelességét? Miért nem beszél az ellenségszeretetről? A felelet kétfős. Egyrészt kétségtelen, hogy a „testvérek” iránti szeretet követelménye sokszor nemcsak a keresztény közösségre, hanem minden emberre vonatkozik (pl. 1Jn 3,16-17). Ez azonban még nem a teljes válasz. Eszkatológikus szemlélete következtében János ismét és ismét csak azokra gondol, akik Isten szeretetét elfogadták; a többieket mintegy úgy állítja be, mint akiket már elítéltek, és ezért szeretet közösségéből végérvényesen kirekesztették magukat. Elítéltetésüknek ez a „végérvényes” jellege az, amit nem szabad félremagyaráznunk, minthogyha ezek a kijelentések más üdvtörténeti távlatban és időszemléletben is érvényesek lennének. Amennyiben az „utolsó óra” még nem befejezett, természetes, hogy a szeretet elfogadása, illetőleg elvetése nem végérvényes tény, és az ítélet ilyen vagy amolyan kimenetele a jövőtől függ. Ugyanakkor azt se feledjük — s ez a válasz második része —, hogy Jánosnál is, mint mindenütt az újszövetségben, az isteni szeretet a maga eredeti hozzánk áradásában ellenségszeretet: Isten akkor szeretett minket, amikor mi még nem szerettük őt, sőt ellenségei voltunk. „Nem mi szeretttük Istent, hanem ő szeretett minket, és elküldte Fiát engesztelő áldozatul bűneinkért” (1Jn 4,10). Ez a szöveg párhuzamos avval, amit írásunk elején idéztünk: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte” (Jn 3,16). Egy más hasonlat nyelvén ezt János így mondja: „A világozság a sötétségben világít” (Jn 1,5). Úgy is mondhatnánk: az isteni szeretet a gyűlölet birodalmába lépett bele, ott áradt ki. Istennek a világ iránti szeretete Jánosnál rendszerint mint egyszer megnyilvánuló, egyetlen tény szerepel, azonban világos, hogy Isten ezt az ellenségszeretetét az ő szemlélete szerint is minden embernek felajánlja és kínálja, nemcsak közvetlenül, de tanítványai, Egyháza által is: „megvilágosít minden világra jövő embert” (Jn 1,9). Tehát egy állandóan megnyilatkozó, mindenkinek felkínált szeretetről van szó. Így fedezzük fel, hogy Jánosnál is jelen van az ellenségszeretet mint különlegesen keresztény alap gondolat, de nem erkölcsi parancs formájában, mint a hegybeszédben, hanem az Istentől hozzánk és tőlünk egymáshoz áradó szeretet teológiai jegyeként.

E) Összefoglalás

Valószínűleg akkor mondhatjuk, hogy megértettük Szent János mondani-
valóját a szeretetről, hogyha a két látszólag ellentmondó idézetet a világ
szeretetéről mint egyetlen szintetikusán egységes tanítás részeit tudjuk

szemlélni: „Ügy szerette Isten a világot . . .” — „Ne szeressétek a világot!” Az első mondat a szeretet leáradásának kezdő aktusára vonatkozik, a másodiknak távlata a már megvalósult (igazában teológiailag elővételezett) eszkatológia, amelynek alapján az elítélt és kárhozott világ szeretetéről természetesen nem lehet szó.

Szent János tanítása a szeretet drámáját szemlélteti. Legteljesebb, legösszefoglalóbb szövege a szeretetről az első levél 4. fejezetében található, ahol a jól ismert szavakat is olvassuk: „Szeretet az Isten: aki a szeretetben van, Istenben van és Isten öbenne.” Ezek a szavak a maguk módján a búcsúbeszéd tanítását foglalják össze: az üdvtörténet forrása és célja a szeretet. Forrása: az örök isteni szeretet az Atya és Fiú között. Célja: ennek a szeretetnek a megvalósulása közöttünk és bennünk. A mi szeretetünk a megtestesült Ige bennünk élésének megjelenési formája, az Isten látható, világban megmutakozó önközlésének emberileg megtapasztalható kifejeződése minden időn, minden nemzedéken keresztül.

Eugen Walter

A LEGNAGYOBB ADOMÁNY ÉS LEGFONTOSABB ERÉNY

1Kor 13

Ez a fejezet már régóta „a szeretetről szóló Énekek éneke” nevet kapta. 13 verse kiállja az összehasonlítást a világirodalom legszebb darabjaival, jóllehet a szerző nem törekedett ilyesmire.

Három „ha“-val kezdődő mondat az első „strófa” (1-3. vers) alaki váza. Ezek nem irreális mondatok, nem önkényesen fölvetett esetek; sőt lehetséges és mérlegelendő lenne, hogy így fordítsuk őket: Ha az emberek vagy az angyalok nyelvén szólok, de szeretet nincs bennem . . . Hiszen Pálban valósággal sok megvan azokból az adományokból, amelyeket itt felsorol. Igaz, még fokozza őket. Elmegy a végső határig, mert még akkor is igaz marad az, amit mondani akar, sőt akkor még hatalmasabban kitűnik, mi mindezzel szemben a szeretet. A felsorolt adományok és csodák mind nagyok — de a szeretet előtt földig kell hajolniuk. Figyeljük meg, milyen fontos, hogy Pál mind a három mondatot első személyben fogalmazza, tudniillik csak így lehet ilyen radikálisan kifejezni: semmi sem vagyok. Ez az egyesszám első személy a *legtapintatosabb módja* annak, hogy önbírálatra segítse a többieket, anélkül, hogy nyersen és kereken a fejükhöz vágna: ügyet sem vetek a legnagyobb karizmáitokra sem, ameddig hiányzik bennetek a szeretet. Természetesen azért kezd a nyelveken beszéléssel, mert a korintusiak éppen ezt értékelték igen nagyra.